

مقدمه مترجم

می‌خواهم پیش از آنکه خواننده با نویسنده متن مواجه شود چند کلمه با او در اطراف این ترجمه صحبت کنم، با این قصد و غرض که هم او بیشتر با نویسنده متن آشنا گردد و هم در حد این کتاب سخنی گفته شده باشد.

آنچه مسلم به نظر می‌رسد و به بحث و استدلال احتیاجی ندارد، و بر اهل نظر روشن است، اهمیت مسائلی است که در این کتاب مطرح شده است. البته خواننده باید متوجه این نکته باشد که هدف در این کتاب آن نیست که از ریز تا درشت مسائلی آموزش داده شود که آگاهی از آن در هدایت یک طرح تحقیق ضروری است، بلکه آنچه در متن ذکر شده، اشاره‌ای به مشکلات حیطة تحقیق و آموزشی در روند اخلاق علمی است. این آموزش بنا به اعتقاد نویسنده، باید از همان روزهای اول در کنار سایر مسائل به دانشجو داده شود، چون وقتی این آدم رشد کرد و بزرگ شد و خط و مشی برای خود پیدا کرد آن وقت تکلیف کردن خیلی از مسائل به او مشکل می‌شود؛ بنابراین شاید به همین دلیل باشد که نویسنده اصرار می‌ورزد که این کتاب برای دانشجوی مقدماتی تدوین شده است، چون در غیر این صورت واقعیت آن است که شرح مطالب در پاره‌ای از موارد به گونه‌ای است که اگر خواننده نسبت به موضوع، از قبل آگاهی نداشته باشد، ممکن است از چندوچون قضیه بهره‌چندان نبرد؛ به عبارت دیگر، مطالب کتاب در واقع برای دانشجویانی بیشتر مفید به نظر می‌رسد که نسبت به کار تحقیق و مشکلات آن کاملاً بیگانه نیستند و ذوق آن دارند که دانش خود را در زمینه مسائل روش‌شناسی توسعه دهند. اگرچه نویسنده در هدایت مطالب، چنان‌چیره‌دستانه به هر بحث سامان داده است که علاوه بر دانشجویان، کتاب برای افرادی هم که به سرمایه‌گذاری در امر تحقیق تمایل دارند بی‌فایده نیست. برای آنکه اگر

متقاضی تحقیق واقعاً آگاه باشد که تحقیق چیست، یعنی به چه مسائلی، تا چه اندازه و چگونه می‌تواند پاسخ دهد و تا چه اندازه می‌تواند پاسخگویی نیاز او باشد، آنگاه به کار عالم اجتماعی توجه بیشتری خواهد شد؛ مسئله‌ای که امروز عالم اجتماعی شدیداً به آن نیازمند است و مشکلات فراوانی را از هر جهت برای او ایجاد کرده است. لحن نویسنده در تمام فصلهای کتاب به تعبیری، لحنی اعتراض‌آمیز است. این اعتراض هم شامل علمای اجتماعی می‌شود و هم سازمانهایی را در بر می‌گیرد که هزینه‌های تحقیقاتی را تأمین می‌کنند. اعتراض او به سازمانهای طرف قرارداد از آن نظر است که به دلیل عدم آگاهی از مشکلات تحقیق، سیاست‌گذارهای مالی درستی در جهت تأمین طرحهای تحقیقی اعمال نمی‌کنند و علمای اجتماعی را به این دلیل مقصر می‌داند که تواناییهای علوم اجتماعی را هنوز به درستی معرفی نکرده‌اند تا افراد غیر حرفه‌ای نسبت به مسائل آنها در عمل آگاهی پیدا کنند. این اعتراض گاه به صورت جریانی در عمق مطرح شده و در متن مستتر است، و گاه آشکارا و بدون هیچ پیرایه‌ای بیان شده است. به طوری که در پایان هر فصل، خواننده در می‌یابد که در کنار مسائل فنی، در بطن هر گفتار، نویسنده حرفی دارد که می‌خواهد به خواننده علاقه‌مند القا کند. این شیوه بیان به کلی متن حاضر را از سایر کتب درسی مشابه متمایز کرده است، به طوری که خواننده در این کتاب با مسائلی آشنا می‌گردد که در سایر متون درسی کمتر دیده می‌شود و این در حقیقت یکی از مزایای این کتاب است. متن اصلی در سال ۱۹۷۰ میلادی به زبان انگلیسی نوشته شده و به وسیله مؤسسه انتشاراتی پرنسیس هال^۱ در ۱۲۰ صفحه به قطع رقعی در ایالات متحده آمریکا چاپ شده است. همان‌طور که ملاحظه خواهید کرد، کتاب مشتمل بر پنج فصل و یک مؤخره است. در نخستین فصل کتاب نویسنده سعی دارد در ضمن تشریح مشکلات کار پژوهشگر، هشدارهایی هم به او بدهد تا خود را از لغزشهای احتمالی بر کنار نگه دارد. سپس بحث را در جهت یک آموزش مقدماتی سوق می‌دهد و با این قصد در هر فصل در کنار ذکر اصول و ضوابطی که برای اجرای یک طرح تحقیق در قالب تدوین شده ضروری است، تا جایی هم که اقتضا می‌کند برای آنکه

تشریح مسائل جنبه آموزشی پیدا کند، به شرح پاره‌ای از مشکلاتی می‌پردازد که ممکن است یک تحقیق از نظر فنی یا از سایر جهات با آن مواجه شود. مثلاً در جایی که صحبت از اهمیت استفاده از تئوری در تحقیق است، بحث را نهایتاً به تعهدات عالم می‌کشاند؛ تعهدی که او از یک سو به حرفه خود دارد و از سوی دیگر نسبت به شهر و دیار و مردم خویش احساس می‌کند؛ دو نوع تعهدی که گاه ممکن است با هم در تضاد باشند و به دلیل نتایج احتمالی ناگواری که در پی دارد، عالم را چنان بر سر دو راهی قرار دهد که تصمیم‌گیری برای او مشکل شود؛^۱ یا بسیاری از موضوعات دیگری که مجال شرح در این مقدمه را ندارد.

صاحب کتاب یکی از جامعه‌شناسان برجسته امریکاست که تاکنون علاوه بر کتب متعددی که در زمینه روش‌شناسی، تئوری و کاربرد آمار در علوم اجتماعی نگاشته، مقالات فراوانی هم در این زمینه‌ها در مجلات حرفه‌ای جامعه‌شناسی انتشار داده است. این مجموعه آثار در واقع نمایشگر ابعاد مختلف نظرگاهی است که می‌توان آن را بینش مسلط بلالاک در تحقیق نامید. بلالاک گرداننده اصلی مرکز تحقیقات دانشگاه کارولینای شمالی است و بنا به قول مولینز وی با کمک هم‌فکران خود توانسته است بین این مرکز و مراکز تحقیقاتی دانشگاه شیکاگو، میشیگان و ویسکانسین در چارچوب فعالیت‌های علمی یک شبکه ارتباطی ایجاد کند و پایه‌های یک نوع شیوه فکری خاص را در جامعه‌شناسی به نام «علیت نوین» پی‌ریزی کند و در کنار دانکن^۲ عهده‌دار رهبری این طرز نگرش شود. اگرچه حق بلالاک در بسط

۱. نمونه‌ای از این گونه مشکلات را هایزنبرگ در کتابی که تحت عنوان جزء و کل به فارسی از وی ترجمه شده برای خواننده شرح کرده است. مراجعه کنید به:

ورنر هایزنبرگ؛ جزء و کل؛ ترجمه حسین معصومی همدانی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران: ۱۳۶۸، ص ۱۶۷-۱۸۰ و ۱۹۵-۲۰۵.

۲. دادلی دانکن (Dudley Otis Duncan) یکی از چهره‌های مطرح در جامعه‌شناسی معاصر است که در زمینه‌هایی از قبیل بوم‌شناختی جمعیت، تحرک اجتماعی، ساختار شغلی در جامعه، مطالعات ارزنده‌ای تاکنون انجام داده است و خاصه در مسائل مربوط به جمعیت صاحب نظر است. مطالعات دانکن در جمع، رهاورد فکری سازنده‌ای از نظر روش‌شناسی برای جامعه‌شناسی نوین داشته است، و در حقیقت وی یکی از معدود افرادی است که در تکوین روش‌شناسی نوین جامعه‌شناسی مؤثر بوده است.

این شیوه فکری به مراتب از دانکن بیشتر است؛ زیرا بلالاک هم از نظر روش‌شناسی و هم از نظر تئوری در شکل دادن به چنین طرز تفکری مؤثر بوده است، در حالی که دانکن صرفاً به مسائل روش‌شناسی آن پرداخته و به تئوری توجه چندانی نکرده است. انتشار کتاب *استنباطات علمی در تحقیقات غیر آزمایشی*^۱ که در سال ۱۹۶۴ بلالاک آن را به بازار فرستاد، با توجه به رهنمودهای فکری سازنده و تازه‌ای که در این کتاب عرضه کرده بود در برنامه کار گروه قرار گرفت و بدین ترتیب موقعیت رهبری وی در گروه تحکیم شد.^۲ بلالاک تا سال ۱۹۷۱ علاوه بر مقالات فراوانی که در مجلات حرفه‌ای جامعه‌شناسی به چاپ رساند چهار کتاب هم با عناوین *روش‌شناسی در تحقیق اجتماعی*^۳ (۱۹۶۸)، *تئوری‌سازی: از حرف تا فرمولهای ریاضی*^۴ (۱۹۶۹)، *مقدمه‌ای بر تحقیقات اجتماعی* (۱۹۷۰ - کتاب حاضر)، *الگوهای علمی در تحقیقات اجتماعی*^۵ (۱۹۷۱) انتشار داد. کتاب *تئوری‌سازی* و همچنین کتاب *مقدمه‌ای بر تحقیقات اجتماعی* از جمله کتابهایی است که وی برای تربیت جامعه‌شناسان نسل جوان تدوین کرده است. به طور کلی اگر بخواهیم درباره خط فکری بلالاک سخنی بگوییم باید گفت که تلاش وی در مجموع، یافتن راهی است برای تدوین نوعی تئوری که با توجه به پیچیدگی بیشتر پدیده‌های اجتماعی بتواند در زنجیره یک نظام تئلیسی (در ضمن منظور کردن رابطه‌ای نامتقارن بین تعدادی از متغیرها) چارچوب تبیین‌پذیری را فراهم سازد که به آسانی قابل انتقال در یک الگوی آماری باشد؛ یعنی ارتباط بین متغیرها به سادگی با مضامین آماری تحلیل شود. نمونه‌ای از مفروضات پیشنهادی بلالاک - البته اگر از پیچیدگیهای روش‌شناختی آن بگذریم و تعداد متغیرها هم از سه یا چهار متغیر تجاوز نکند - از نظر فرم رابطه بین متغیرها به گونه‌ای در نظر گرفته می‌شود که در بحث «الگوهای جانشین» در همین کتاب مطرح شده است.

1. *Causal Inference in Non Experimental Research*

2. Mullins, Nicholas C.; *Theories and Theory Groups in Contemporary American Sociology* New York: Harper & Row Pub., 1973, pp. 226-234.

3. *Methodology in Social Research*

این کتاب مجموعه‌ای است از مقالات افراد مختلف که با همکاری همسرش جمع‌آوری و تدوین کرده است.

4. *Theory Construction: From Verbal to Mathematical Formulation*

5. *Causal Models in the Social Research*

این نوع تئوری‌سازی در واقع پاسخ به نارسایی آن دسته از تئوریه‌ها در جامعه‌شناسی است که با واقعیت برخوردی ساده دارند. به طوری که پاره‌ای از آنها هر نوع اتفاقی را با یک متغیر خاص تبیین می‌کنند و پاره‌ای دیگر تئوریهایی هستند که یک مجموعه متغیر را در ارتباط با یکدیگر در نظر می‌گیرند، بدون آنکه میزان تأثیر یا تقدم و تأخر آنها نسبت به یکدیگر معلوم باشد. در همین رابطه گولدنر می‌نویسد: «این یکی از دلایلی است که امروز به جامعه‌شناسان امریکایی آماردان همانند هوبرت بلاک علاقه روزافزونی ابراز می‌شود؛ جامعه‌شناسانی که دوباره به استنباطات علی توجه کرده‌اند»^۱ چون اگر ما بخواهیم در مقام یک دانشمند نسبت به مسائل اظهارنظر کنیم، اجازه نداریم که با توجه به یک متغیر خاص مثل «نزاع طبقاتی» یا «درگیریه‌های خانوادگی» یا «نابسامانی اجتماعی» و غیره، هر نوع مسئله‌ای را تبیین کنیم، بلکه در هر مورد الزاماً هم باید رابطه متغیرهای مؤثر را در نوعی نظام تعلیلی نسبت به یکدیگر و نسبت به متغیر وابسته به دقت تعیین کنیم و هم اینکه مشخص کنیم کدام یک از این متغیرها تأثیری مستقیم و کدام یک تأثیری غیر مستقیم روی متغیر وابسته دارند. دیگر آنکه باید مشخص کنیم متغیرهایی که با متغیر وابسته رابطه‌ای غیر مستقیم دارند در چه وضعی نسبت به آن قرار گرفته‌اند. چون اگر به این مسائل بتوان پاسخ داد، آنگاه می‌توان میزان تأثیرگذاری هر متغیر را تعیین کرد و پاسخی به مسئله داد که از نظر علمی معتبر باشد؛ یعنی پاسخ، با دقت لازم داده شده باشد؛ راهی که تحقیقات جامعه‌شناسی امروز از آن فاصله دارد و با آموزشهای ناقص در جامعه‌شناسی این فاصله تاکنون حفظ شده است. کار بلاک و همراهان او کوششی است با این امید که هر چه بیشتر این فاصله را کمتر کنند. مولینز درباره اهمیت کار این گروه از جامعه‌شناسان و رهاورد فکری آنان برای جامعه‌شناسی می‌نویسد:

در هر حال همان‌گونه که روشهای معرفی شده از طرف این گروه بهبود می‌یابد،

1. Gouldner, Alvin; *The Coming Crisis of Western Sociology*; New York: Basic Book Inc., 1970, p. 347.

این کتاب تحت عنوان *بحران جامعه‌شناسی غرب*، توسط فریده ممتاز به فارسی ترجمه و از طرف مؤسسه انتشاراتی انتشار در سال ۱۳۶۸ منتشر شده است.

شایستگی آنها برای آنکه قسمتی از روشهای استاندارد در جامعه‌شناسی محسوب شوند، بیشتر می‌شود و به عنوان بخشی استاندارد برای تئوری‌سازی و آزمون تئوری باید در دوره‌های تکمیلی دانشگاهی تدریس شود. شاید موقعیت یکپارچه تئوری علیت و بازتابش در جامعه‌شناسی، یکپارچگی تئوری و روش‌شناسی را احیا کند.^۱ ولی اکنون ممکن است علاوه بر آنچه گذشت سؤالاتی از این‌گونه برای خواننده مطرح شود: چگونه می‌توان علیت را در جامعه‌شناسی وارد کرد؟ یعنی برای وقوع هر رویداد مشخصی، رویداد مشخص دیگری را به عنوان علت آن اتفاق تعیین کرد و اطمینان داشت که هیچ سازه یا متغیر دیگری هم در این بین دخالت نداشته است؟ آیا اگر شرایطی که به وقوع رویدادی منجر می‌شود، شرایط استاندارد شده‌ای نباشد، در نظر گرفتن رابطه علی بین این دو رویداد از نظر علمی بلامانع است؟ یا آنکه اصلاً سؤال را بدین نحو مطرح کند: در علوم اجتماعی و خاصه در جامعه‌شناسی که وقوع رویدادها اصولاً در شرایطی غیر استاندارد صورت می‌گیرد؛ یعنی وقتی که هماهنگی در وقوع رویدادها وجود ندارد، چگونه می‌توان از روابط علی در تبیین رویدادها استفاده کرد؟

البته مسئله بسیار پیچیده است و سؤالات، سؤالاتی بجاست و نیاز به جواب دارد؛ ولی نکته مهم این است که بلا لاک با جهت‌گیری خاص خود هرگز ضرورتی احساس نمی‌کند که به این سؤالات جواب بدهد. چون او به مسئله دقیق‌تر از اینها نگاه کرده است، به طوری که با توجه به مشکل متغیرهای کنترل‌نشده‌ای که می‌تواند بین علت و معلول وجود داشته باشد و نهایتاً رابطه‌ای را به نوعی ناسره کند، اثبات علی را غیر ممکن می‌داند. او حتی مشکل را به فراتر از علوم اجتماعی می‌برد و به حوزه‌هایی از مطالعات علوم طبیعی تعمیم می‌دهد. اینها مسائلی است که در همین کتاب خواهید خواند.^۲ توجه بلا لاک و همکاران او به مفهوم علت به گونه‌ای نیست که در تئوریهای قیاس تحلیلی به آن توجه می‌شود. یعنی در برخورد با رویدادهای قابل مشاهده و

1. Nicholas Mullins; *Op. cit*; p. 214.

۲. برای اطلاع از موقعیت علیت در علم مراجعه کنید به:

Popper, Karl R.; *The Logic of Scientific Discovery*, New York: Harper & Row Publishers, 1968, pp. 59-62.

واقعی سعی ندارند مفروضاتی تدوین کنند که به طور منطقی از قوانین کلی تئوریک منتج می‌شود.^۱ بلکه آنها علت را به معنایی گسترده به کار می‌برند و در حقیقت چنین مفهومی را به چیزی اطلاق می‌کنند که از طریق محاسبات آماری از داده‌ها استنباط می‌شود. سپس با توجه به ماهیت متغیرهای مورد مطالعه، ترتیب خاص در آرایش آنها منظور می‌کنند و با در نظر گرفتن رابطه‌ای نامتقارن (علی)، ضرایب همبستگی بین آنها را در قالب الگوهای رگرسیون به صورتی یکپارچه تحلیل می‌کنند و چرایی تغییرات در متغیر وابسته را هم بدین ترتیب با توجه به تعدادی متغیر مستقل و واسطه‌ای، تبیین می‌کنند. از نظر بلاکک ضرایب رگرسیون قوانین علم را در اختیار ما قرار می‌دهد و به ما نشان می‌دهد که در توصیف ماهیت رابطه بین متغیرها تا چه اندازه موفق بوده‌ایم.^۲

اکنون شاید تا اندازه‌ای روشن شده باشد که این گروه از جامعه‌شناسان در حقیقت مفهوم علت را چگونه مطرح و چگونه خود را از آسیب چنین تحلیلی حفظ می‌کنند. خلاصه آنکه در کار آنها، آنچه رابطه بین اتفاقات نوع x و اتفاقات نوع y را توصیف می‌کند، رابطه‌ای است از نوع همبستگی که با توجه به خاص بودن وضعیت و با درصد معینی از احتمالات آماری در نظر گرفته می‌شود. به طوری که قوانین حاصل از کار ایشان بیشتر از آنکه «قوانین علی» باشد «قوانین آماری» است؛ یعنی نه اعتبار آن صد درصد است و نه از تعمیم‌پذیری بسیار بالایی برخوردار است.^۳ همین معنا را به صورت دیگری کرلینجر هم با توجه به کار این گروه از جامعه‌شناسان بیان کرده است، می‌نویسد:

-
۱. برای آگاهی از تئوریهای قیاس تحلیلی (Theory Analytical Deductive) مراجعه کنید به: Skidmore, William; *Theoretical Thinking in Sociology*; London: Cambridge University Press, 1975, pp. 56-62.
 ۲. خواننده علاقه‌مند برای آگاهی بیشتر از این طرز نگرش می‌تواند به کتاب زیر مراجعه کند: Blalock, Hubert M. Jr; *Causal Inference in Non Experimental Research*, New York: W. W. Norton Co., 1964. pp. 27-60.
 ۳. برای آگاهی از قوانین آماری در علم و تفاوت آن با قوانین علیت مراجعه کنید به: Kaplan, Abraham; *The Conduct of Inquiry (Methodology for Social Behavioral Science)*; New York: Chandler Publishing Co., 1964, pp. 112-113.

[تمایل] به بیان تلویحی علیت حتی وقتی که از بیان [چنین مفهومی] پرهیز می‌شود، در بعضی از روشهای تحلیلی که مورد استفاده دانشمندان علوم رفتاری است باز منعکس شده است. نسبتهایی از واریانس که به بعضی از متغیرهای مستقل نسبت داده می‌شود تا مجازی بودن رابطه بین آنها مشخص گردد، مصداقی از همین معناست. [سپس از قول برودیک می‌نویسد] بنابراین اختلاف بین همبستگیهای حقیقی و مجازی [ناسره] به اختلاف بین علی [بودن] و غیر علی [بودن] رابطه [تعبیر می‌شود] [چون] دانشمند در مقام دانشمند مجبور است که از چارچوبهای علی استفاده کند، حتی اگر به اقتضای ملاحظات فلسفی از کاربرد مفهوم علیت هم پرهیز داشته باشد.^۱

این طرز تفکر - همان‌طور که مولینز به آن اشاره کرده است و توصیه می‌کند - به نظر می‌رسد که باید به منزله بخشی استاندارد شده در برنامه آموزشی دوره‌های تکمیلی در دانشگاهها گنجانده شود. به طوری که اگر به محدودیت داده‌های جامعه‌شناسی توجه کنیم، و اگر از مجادله‌های فلسفی بگذریم،^۲ و این سخن به پیش‌داوری تعبیر نشود، واقعیت آن است که اگر جامعه‌شناسی بخواهد از لفاظیها جدا گردد و به ازای حفظ حیثیت علمی خود به مشکلاتش پاسخ دهد، شاید بتوان گفت که راهی جز این یا مشابه آن در پیش نخواهد داشت.

مسائل ما امروز در جامعه‌شناسی به گونه‌ای است که دیگر باید به طور جدی به آن توجه شود. تحقیقاتی که به اسم جامعه‌شناسی خاصه در این سامان انجام می‌شود در اعظم موارد کمتر ماهر علم را می‌پذیرد. یک تحقیق درباره مسائل اجتماعی زمانی جامعه‌شناختی است که نتایج آن از نظر روش‌شناختی یا تئوری

۱. فرد کرلینجر و الازار پدهازور؛ رگرسون چندمتغیری در پژوهش رفتاری؛ ترجمه حسن سرایی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران: ۱۳۶۶، ص ۴۰۷-۴۰۸.

کتاب فوق برای افرادی که ذهنیت ریاضی دارند و نسبت به تکنیکهای آماری بی‌توجه نیستند و ترجیح می‌دهند که داده‌های به دست آمده از واقعیت را در قالب الگوهای رگرسون تحلیل کنند، منبع بسیار مفیدی است.

۲. برای اطلاع از نقد کار بلالاک مراجعه کنید به:

Turner, Jonathan; "Analytical Theorizing", in *Social Theory To-Day*; Ed. Anthony Giddens & Jonathan Turner, Cambridge: Polity Press, 1990, pp. 156-191.

رهاورد فکری برای جامعه‌شناسی داشته باشد. عنوان جامعه‌شناسی دادن به گپ‌زدنهای خودمانی درباره مسائل اجتماعی و تعقیب کردن این بحثها با چند جدول بی‌معنا یا بدون چنین جداولی، در هر حال، عنوانی نارواست. جداول زمانی سودمند خواهند بود که از آنها معنایی استنتاج شود و این مهم ممکن نمی‌شود مگر آنکه تحقیق به تئوری متکی باشد. این‌گونه نیاز به تئوری ما را ملزم می‌کند تا در فکر سامان دادن و دقت بخشیدن به تئوریهای جامعه‌شناسی باشیم؛ زیرا آنچه را که ما اصطلاحاً تئوری می‌نامیم، خاصه تئوریهای کلاسیک، در اعظم موارد بیشتر به تاریخ عقاید شباهت دارد. این تئوریا باید به نوعی بازسازی شود و سپس تنها روی همان قسمت از کار کلاسیکها تأکید گردد که نشان می‌دهد بازتاب واقعیتی قابل اندازه‌گیری و برونی است و آنچه را هم که خارج از این قالب قرار می‌گیرد باید در زمره تاریخ جامعه‌شناسی یا فلسفه اجتماعی محسوب کرد؛ شرایطی که برای حفظ موقعیت حرفه‌ای جامعه‌شناسی ضروری است و در کنار سایر مسائل باید به آن دقیقاً توجه کرد.

کتاب حاضر، در هر حال - همان‌طور که در آغاز این گفتار ذکر شد - تقریباً ۲۰ سال پیش چاپ شده است، ولی این به معنای آن نیست که آنچه در این کتاب مطرح شده، دیگر تازگی خود را از دست داده است، بلکه مشکلاتی که در این کتاب در کنار قواعد حاکم بر تحقیق شرح شده، با تمام کوششی که در این مدت انجام گرفته است، هنوز کم‌وبیش به قوت خود باقی است؛ برای مثال، مشکل گروههای هم‌جوار هنوز وجود دارد. مشکل سازه‌ها یا متغیرهای مجهولی که احتمالاً رابطه بین دو دسته متغیر را خنثی می‌کند هنوز حل نشده است. سادگی مقیاسهای اندازه‌گیری در جامعه‌شناسی مشکلی است که هنوز موضوع روز است. مسئله اندازه‌گیری و عدم دقت اندازه‌ها هنوز هم ذهن هر جامعه‌شناسی را به خود مشغول کرده است. نارسایی مفاهیم در جامعه‌شناسی مشکلی است که اکنون بیش از ۷۰ سال است که جامعه‌شناسی با آن دست به‌گریبان است و مسائل دیگری که در این کتاب تنها جزئی از آن آمده است؛ بنابراین، تاریخ انتشار یک کتاب، مهم نیست؛ یعنی نه گویای بی‌ارزش شدن آن است و نه مبین تازگی مطالب آن. آنچه روشنگر

اهمیت یک کتاب است آن است که کتاب چه مسائلی را مطرح کرده است، و تا چه اندازه مطالب آن می‌تواند پاسخگوی نیاز واقعی خواننده باشد. در هر حال این کتابی است در این حال و هوا از قلم نویسنده‌ای با این شوق و ذوق، «تا چه قبول افتد و چه در نظر آید». امیدوارم اهل نقد و نظر منتی بنهند و کاستیهای متن فارسی را بازگو کنند که از کمک ارزنده‌شان ممنونم. در خاتمه از ناشر محترم و گروه جامعه‌شناسی سازمان مطالعه و تدوین «سمت» که نسبت به انتشار این متن اظهار تمایل کرده‌اند تشکر می‌کنم.

ابراهیم پاشا

دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی

تهران ۱۳۷۲

کتابنامه

1. Blalock, Hubert, M. Jr; *Causal Inference in Non Experimental Research*; New York: W.W. Norton Co., 1964.
2. Gouldner, Alvin; *The Coming Crisis of Western Sociology*; New York: Basic Book Inc., 1910.
3. Kaplan, Abraham; *The Conduct of Inquiry (Methodology for Social Behavioral Science)*; New York: Chandler Publishing Co., 1964.
4. Mullins, Nicholas C.; *Theories and Theory Groups in Contemporary American Sociology*; New York: Harper & Row Pub., 1973.
5. Popper, Karl R.; *The Logic of Scientific Discovery*; New York: Harper & Row Publishers, 1968.
6. Skidmore, William, *Theoretical Thinking in Sociology*; London: Cambridge University Press, 1976.
7. Turner, Jonathan; "Analytical Theorizing", in *Social Theory Today*; Ed. Anthony Giddens & Jonathan Turner; Cambridge: Polity Press, 1990.
۸. کرلینجر، فرد و پدهازور، الازار؛ *رگرسیون چندمتغیری در پژوهش رفتاری*؛ ترجمه حسن سرایی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران: ۱۳۶۶.
۹. هایزنیبرگ، ورنر؛ *جزء و کل*؛ ترجمه حسین معصومی همدانی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران: ۱۳۶۸.

پیشگفتار

در نوشتن این کتاب کوچک هدفم این است که کوشش کنم برای دانشجویان مقدماتی و افراد غیر حرفه‌ای، ماهیت پاره‌ای از مسائلی را روشن کنم که برای تحقیقات علوم اجتماعی اهمیت اساسی دارد. هر چه روش‌شناسی تحقیق در علوم اجتماعی کمی تر و دقیق تر می‌شود نه تنها فاصله بین افراد غیر حرفه‌ای و دانشمندان اجتماعی عمق بیشتری پیدا می‌کند، بلکه در داخل خود علوم اجتماعی هم اختلافات بیشتری را دامن می‌زند. این عدم تفاهم که اساساً نباید وجود داشته باشد اگر بیش از این گسترش پیدا کند، نتایج تأسف باری به همراه خواهد داشت. به اعتقاد من آن گروه از دانشمندان اجتماعی که زمینه مطالعه را در عمل به خدمت می‌گیرند باید سعی کنند برای ایجاد ارتباط بیشتر تا حد امکان، روند تحقیق را به سادگی تبیین کنند. با توجه به این منظور، امیدوارم بتوانیم نسبت به مسائل، محدودیتها و عملکردهای علوم اجتماعی، نظرگاه واقع‌بینانه‌ای برای دانشجو و افراد غیر حرفه‌ای فراهم آوریم. من با آنکه در اصل، در مقام یک جامعه‌شناس می‌نویسم، ولی در عین حال قبول دارم که اکثر مسائل و شیوه‌های تحلیلی که برای زمینه مطالعه من مناسب است، به درجات مختلف به زمینه‌های دیگری از علوم اجتماعی هم مربوط می‌شود. در اینجا می‌خواهم از چارلز آلن^۱، دزموند الیز^۲، نیل اسملز^۳، جیمز تیوان^۴ و اورت ویلسون^۵ برای مطالعه و نقدی که بر نسخه اصلی این اثر کرده‌اند و از خانم

-
1. Charles Allyn
 2. Desmond P. Ellis
 3. Neil J. Smelser
 4. James J. Teevan
 5. Everett K. Wilson

پرشیلا مک‌فارلند^۱ برای کار باارزشی که از نظر ماشین‌نویسی انجام داده است تشکر کنم. به خصوص از جیمز کلارک^۲ و ایراستار سابق مؤسسه انتشاراتی «پرنیتس‌هال» به دلیل تمایلش به این طرح ممنونم.

این کتاب را به دوست نزدیک و همکار سابقم دیوید وارلی^۳ تقدیم می‌کنم که از شمار دانشمندانی است که زندگی خود را وقف آموزش علوم اجتماعی به دانشجویان دوره لیسانس کرده است.

هوبرت بلالاک

1. Priscilla McFarland
2. James H. Clark
3. David W. Varley